

Аҳоли Пунктларининг Ерларига Оид Фуқаролик- Ҳуқуқий Муносабатлари Тақомиллашувда

О.Ж. Холмунинов

Аннотация: Мазкур мақолада мамлакатимизда аҳоли пунктларининг ерларига оид фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар рақамлаштирилиши ва сунъий интеллектни қўллаш долзарб вазифалардан бири сифатида сўнги йилларда ҳуқуқий кафолатлари борасида амалга оширилган кенг кўламли ислоҳотлар, хусусан конституциявий-ҳуқуқий ислоҳотлар ривожини йўлида ерга доир ҳуқуқий муносабатлар, қонунчилик механизмларини тақомиллаштирилиши каби масалалар баён этилган ва илмий таҳлилларга кўра асосланган.

Таянч сўзлар: аҳоли пунктларининг ерлари, аҳоли пунктларининг ерларини таркиби, аҳоли пунктларининг ерларига оид фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар, аҳоли пунктларининг ерларида мулк ҳуқуқлари, Самарқанд вилоятида аҳоли пунктларининг ерлари бўйича имтиёзлар, Самарқанд вилоятида аҳоли пунктларининг ерларини фуқаролик-ҳуқуқий кафолати юзасидан тақриф-тавсиялар.

КИРИШ

Мамлакатимизда аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий муносабатлар масалалари, уларнинг таҳлили ва самарадорлигини оширишга қаратилган муҳим устувор вазифалардан бири ҳисобланмоқда. Бу жараён, ер ресурсларидан фойдаланишнинг аниқ ҳамда шаффофлигини таъминлаш, коррупцияга оид хавфни кескин йўқ қилиш, ерга эгаллик ҳуқуқини онлайн ва офлайн расмийлаштириш тизимини соддалаштириш ҳамда ер солиғини оптималлаштиришда кўмаклашиш амалиёти яратилди. Ўзбекистон Республикаси ер қонунчилигидаги саккизта тоифасига нисбатан бундай ислоҳотлар амалга оширилаётганлиги, аммо, айнан улар орасида аҳоли пунктларининг ерлари муҳимлиги ва илмий-тадқиқ этилиши зарурияти тўғрисида фикр-мулоҳазаларни билдириш мақсадида, тўхталишни лозим деб ҳисоблаймиз.

Самарқанд – қадимий шаҳар, вилоят ва туман шу ном билан аталган. Тарихчилар бу шаҳарни Вавилон, Фива, Афина, Рим ва бошқа шу каби шаҳарлар билан тенгдош ҳисоблашади. Топонимнинг этимологияси ҳақида турли қарашлар бор. Тадқиқотчиларнинг қарийб барчаси топонимнинг иккинчи қисмини туркийча – кент, – қанд, яъни қишлоқ, шаҳар деб ҳисоблайдилар [1].

Самарқанд вилояти – Ўзбекистон Республикасининг 12 вилоятларидан бири ҳисобланиб, Самарқанд вилояти Ўзбекистоннинг марказий қисмида, Зарафшон дарёси ҳавзасида жойлашган. 1938 йил 15 январда ташкил этилган. Мамлакатнинг муҳим иқтисодий маданий ва энг гўзал минтақаси ҳисобланади.

Аҳолиси 4 млн 297,5 мин киши (2025 йил 1 январь). Таркибида 14 туман (Булунғур, Жомбой, Иштихон, Каттакўрғон, Нарпай, Нуробод, Окдарё, Пайариқ, Пастдаргом, Пахтачи, Самарқанд, Тойлок, Ургут, Қўшрабат), 11 шаҳар (Булунғур, Жомбой, Жума, Иштихон, Каттакўрғон, Нуробод, Оқтош, Пайариқ, Самарқанд, Ургут, Челак), 12 шаҳарча (Дахбед, Зиёвуддин, Ингичка, Кимёгарлар, Лойиш, Митан, Мирбозор, Пайшанба, Сув Ҳовузи, Фарход,

Хишров, Чархин) ва 125 та қишлоқ фуқаролари йиғини бор. Вилоят маркази – Самарқанд шаҳри ҳисобланади [2].

Ўзбекистонда аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий муносабатлар тубдан ўзгариб, ҳудудлардан самарали фойдаланиш юзасидан янги талаблар ва механизмлар белгиланаётган муҳим аҳамият касб этади. Шу ўринда, қайд этишимиз зарурки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 9 декабрдаги “Янги Ўзбекистон” массивларини қуриш ва ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-32-сон Фармони [3] муҳим норматив-ҳуқуқий ҳужжат ва дастур бўлди десак ўринли бўлади. Мазкур Фармони билан, аҳолининг уй-жой шароитини яхшилашга, ҳудудларда замонавий шаҳарсозлик талаблари асосида кўп қаватли уй-жойлар қурилишига, ижтимоий соҳа ва инфратузилма объектлари ҳамда муҳандислик-коммуникация тармоқлари қурилишини жадаллаштиришга, ер ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва аҳоли пунктларининг урбанизация жараёнларини ривожлантириш каби улкан вазифаларни кетма-кетликда фаол бажариш асосий вазифаларимиздан бири сифатида белгиланлиги мамлакатимизда жуда кенг муҳим ислохотларни қамраб олинишига дастурамал бўлди.

Қайд этишимиз лозимки, аҳоли сонини кўплиги билан вилоят юқори ўринларда туради, айнан шу жиҳат билан аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий муносабатлар кўп учрайди, шу аснода Самарқанд вилоятининг айрим ҳудудларида “Янги Ўзбекистон” массивларини қўрилиши, аҳоли пунктларининг ерларидан самарали ва унумли фойдаланаланиш имкониятини сезиларли ортишига хизмат қилади десак, асло муболаға бўлмайди. Фикримизнинг амалий исботи сифатида айрим туман ва шаҳарларда олиб борилаётган ишларга тўхталиб ўтамыз.

Хусусан, Булунғур тумани “Ғўбдин” маҳалла фуқаролар йиғини ҳудудида 23,9 гектар майдонда “Янги Ўзбекистон” массиви қурилди, бу ерда 330 тадан ортиқ хонадонли 18 та кўп қаватли уй қурилди.

Ургут тумани “Мерганжи” маҳалла фуқаролар йиғини ҳудудида 39,2 гектар майдонда “Янги Ўзбекистон” массиви қурилди, бу ерда 964 тадан ортиқ хонадонли 18 та кўп қаватли уй қурилди.

Бу бора, Президент Шавкат Мирзиёев 2024 йил 20 ноябрь куни Самарқанд вилоятини ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш, аҳоли турмуши фаровонлигини ошириш чора-тадбирлари юзасидан йиғилиш ўтказди. Ушбу йиғилишда, Вилоятдаги яйлов ва лалми ерларни иқтисодий активга айлантириш керак. Масалан, Самарқанд туманида 350 гектар лалми ерда туристик-рекреацион ҳудуд ташкил қилиб, мингта тадбиркорни жойлаштириш ва 3,5 мингта иш ўрни яратиш мумкин. Шунингдек, Булунғурнинг тупроғи, иқлими мева-сабзавотчиликка қулай. Тумандаги 6 минг гектар самараси кам ғалла майдонлари мева-сабзавот етиштиришга ихтисослаштирилса, гектаридан даромад 10 минг доллардан ошади, 45 минг одам ишли бўлади. Маҳсулотларнинг ярми экспортга чиқарилиб, қўшимча 52 миллион доллар экспорт тушуми таъминланади деб алоҳида топшириқларини бериб ўтди [4].

Фикримизча, Самарқанд вилояти кўҳна ва навқирон ҳудудларимиздан бири ҳисобланиб, тарихий-маданий ёдгорликларимиз ва обидаларимиз жойлашган улкан макон бўлиб, бутун дунёда ўз номи ва мавқеига эга ҳамда туристлар оқимини қабул қилаётган макон ҳисобланди. Бугунги кунда албатта вилоятга юқори даражадаги эътибор аввал бўлмаган ва ҳозирги кундаги аҳолининг ўзларига тегишли бўлган кўчмас мулкига доир фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларини самарли ва қонуний фойдаланиш имкониятларининг натижаси деб баҳоласак бўлади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Аҳоли пунктларининг ерлари таркибига Ўзбекистон Республикасининг 59-модда[5]сида белгиланганидек, шаҳарлар ва посёлкаларнинг маъмурий чегараларидаги барча ерлар шаҳарлар ва посёлкаларнинг ерлари жумласига киради. Бу ерлар таркибига қуйидагилар

киради: шаҳар ва посёлка қурилиши ерлари; умумий фойдаланишдаги ерлар; қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерлар ва бошқа ерлар; дарахзорлар эгаллаган ерлар; саноат, транспорт, алоқа, муҳофаа ва бошқа мақсадларга мўлжалланган ерлар; муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларнинг ерлари; сув фонди ерлари; захира ерларни таркибини ўзида жамлаб қилади. Ер фондининг барча тоифасидан самарали фойдаланишни миллий қонунчилик асосида Самарқанд вилояти ҳудудида тўлиқ қўллаб-қувватланади ҳамда ушбу қонуний имкониятлардан фойдаланишни бугунги давр талаби эканлиги муҳим деб ҳисоблаш мумкин.

Бугунги кунда Самарқанд вилоятида кенг кўламли қурилиш-ободонлаштириш ишлари амалга оширилмоқда. Вилоятда ҳаёт бутунлай ўзгариб, барча шаҳар ва туманлар, қишлоқлар, маҳаллалар янгича қиёфа касб этмоқда ҳамда замонавий корхоналар, таълим, тиббиёт, маданият, спорт ва ижтимоий соҳанинг бошқа объектлари, коммуникация тармоқлари қурилмоқда. Бу эса, Самарқанд заминининг мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги тутган ўрни барча соҳалар каби аҳоли пунктларининг ерларига оид фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар сифатида тобара ошиб бораётганлигидан далолат беради.

Қайд этиш лозимки, миллий ва халқаро ер қонунчилигидаги ҳуқуқий нормаларни аниқ ва шаффоф тарзда амалда тадбиқ этиш мақсадида, ушбу улкан соҳада рақамлаштириш ҳамда сунъий интеллектни қўллаш мутлақо янгича шаклланиб, “Yerxususiyashtirish” автоматлаштирилган ахборот тизими, “E-auksion” электрон савдо платформаси, “E-qaror” тизими, “Kadastr.uz”, “Gis.kadastr.uz”, “Yer.geoport.uz”, “Davreestr.uz” тизимлари, “Uzcad” дастури ҳамда “Huquqlarni e'tirof etish” каби электрон тизимлар яратилиб, мазкур тизимлар Самарқанд вилояти маъмурий-ҳудудида ҳам самарали фаолият йўлга қўйилмоқда. Шу ўринда, вилоят аҳолиси учун Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев раҳнамолигида катта эътибори ва стратегик амалий ишларини олиб бориш жараёнлари муҳим аҳамиятга лойиқдир. Таъкидлашимиз лозимки, Ўзбекистон Республика Президентининг 2020 йил 30 июндаги “Аҳоли томорқаларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4767-сон қарори [6] талаблари асосида тапшиқ этиш ва қишлоқ аҳолисининг бандлиги ва турмуш даражасини ошириш бўйича тизимли ишлар амалга оширилишига хизмат қилади ҳамда ушбу амалий вазифаларни бажарилиши ер фондининг, хусусан аҳоли пунктларининг ерларига оид турли жаражадаги ҳуқуқий муносабатларнинг бошланишига ва бутун вилоят ҳудуди бўйича шаклланишига кўмак бўлади.

Профессор М.Х. Баротов таъкидлашича, якка тартибда уй-жой жойлашган ер участкасига шахсларда мулк ҳуқуқи эмас, ФКнинг 165-моддасига мувофиқ мулкдор бўлмаган эганинг (ашёвий) ҳуқуқлари вужудга келади. Ер участкасига нисбатан бу ҳуқуқлар, шахс уй-жойига нисбатан мулк ҳуқуқини бегоналаштиради, бошқа шахсга ўтади деб асослаган [7].

Профессор В.Р.Топилдиев эса, фуқаролик ҳуқуқида хусусий мулк объектлари сифатида жисмоний ва юридик шахсларнинг мулк ҳуқуқи ва мажбуриятларини ифода этувчи, улар манфаатига хизмат қилувчи қонун билан таъқиқламаган ёки чекланмаган ҳар қандай моддий ва номоддий неъматларга айтилишни билдирган [8].

Фикрларнинг мантикий давоми сифатида, республикамиз ҳудудида, шу тариқада Самарқанд вилоятида ҳам аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий муносабатлар тўлиқ ҳуқуқий тартибга солиш ҳозирги муаммолар эмас, балки узоқ йиллардан буён йилдан-йилга ўтиб келаётган муаммолардан бири бўлиб ҳисобланишини инобатга олган ҳолда хусусан, Самарқанд вилояти аҳолиси ва уларнинг қонуний манфаатлари учун бир қатор энгилликлар, имтиёзлар бериш амалиёти шаклланди ва амалда айнан ҳуқуқий муносабатларда қўлланилиши катта аҳамият касб этади.

Демак, ушбу масалаларни ҳал этилганлиги ҳам Самарқанд вилояти аҳолиси манфаатлари, хусусий мулкларига оид ҳуқуқий муносабатларни жой-жойига қўйилганлиги ҳамда келажак учун бажарилган улкан меҳнатларнинг натижаси ҳисобланади.

НАТИЖАЛАР

Демак, қайд этиш зарурки, Самарқанд вилояти ҳудудида аҳоли пунктларининг ерлари доир, улкан ҳуқуқий ислоҳотлар натижадорлигини қуйидагилар орқали санаб ўтиш мумкин:

Биринчидан, мулк ҳуқуқининг барқарорлиги ва ҳимоя қилиш кафолатига эришилди. Бунда фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларида барқарорликни таъминланиши ва ҳуқуқий низоларни камайтириш асосий мақсад қилинганлиги бежиз эмас албатта.

Иккинчидан, иқтисодий ривожланиш ва урбанизацияни жараёнларини ўсди, яъни ерни хусусийлаштириш иқтисодий ўзгаришларни қўллаб-қувватди, янги иш ўринлари яратиш, молиявий инклюзивлик ва барқарор шахарлаштиришга сезидарли даражада ҳисса қўшди. Бу фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларида ерни тадбиркорлик ва уй-жой қурилиши учун самарали фойдаланиш имконини тақдим этди.

Учинчидан, аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий муносабатларида муомалаларни осонлаштирилди. Ер участкаларини сотиб олиш, ижарага бериш, гаровга қўйиш ёки юридик шахслар устав капиталига киритиш каби фуқаролик муомалалари қонунан қўллаб-қувватланди. Бу кўчмас мулк мулкдорларига молиявий операцияларни амалга оширишлар ва ерни самарали бошқариш имконини берди.

Тўртинчидан, аҳоли пунктларининг ерларига доир ҳуқуқий муносабатларида шаффофлик ва адолатлилик принциплари асосий талаб даражасига кўтарилди. Хусусийлаштириш фақат “E-auksion” электрон савдо платформаси орқали амалга оширилиши қатъий белгиланди, бу нархларнинг бозор қийматига асосланишини таъминлади ва турли коррупция хавфини камайтирди. Натижада, қонунийлик, ихтиёрийлик ва очиклик принциплари фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларидаги мулкдорлар ва ваколатли давлат органлари ходимлари ўртасидаги муносабатларида ишончни оширди.

Бешинчидан, аҳоли пунктларининг ерларини мулкдорлардан мажбурий тортиб олишдан ҳимоя кафолатини сўзсиз таъминлади. Ер участкалари фақат суд қарори, давлат эҳтиёжлари учун сотиб олиш ёки фавқулодда ҳолатларда тортиб олиниши мумкин, бу ҳолда тўлов ва компенсация берилиши давлат ўз зиммасига олди. Бу ҳар бир фуқаролар ёки мулкдорларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиб, ҳуқуқий муносабатларнинг адолатлилигини таъминланди.

Олтинчидан, аҳоли пунктларининг ерларига доир ҳуқуқий муносабатларини шаклланишида **давлат назорати ва муҳим ҳуқуқий кафолати сифатида** “Uzcad” дастури ҳамда “Huquqlarni e'tirof etish” tizimi кабилар яратилди ва амалиётда давлат хизматлари сонини ва сифат даражаси юзасидан ижобий тажрибага эга бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 188-моддасида: “Фуқаролар ва юридик шахсларнинг ер участкаларига бўлган мулк ҳуқуқи қонунчиликда назарда тутилган ҳолларда, тартибда ва шартларда юзага келади” [9] номли ҳуқуқий норма белгиланган бўлса-да, фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар, битим ва шартномалар объекти ва айрим ер фонди тоифалари, ашвий ҳуқуқлар масалалари тартибга солинганлигини кўришимиз мумкин. Шу ўринда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 7 сентябрдаги “Ер ҳисоби ва давлат кадастрларини юритиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6061-сон Фармони [10] ҳамда 2022 йил 20 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги ҳузуридаги Кадастр агентлиги фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-405-сон Қарори [11] асосида ҳар бир ҳудудларимизда ўтказилаётган хатловлар натижаси 2020 йил 1 октябрдан бошлаб ер участкаларига бўлган ҳуқуқларнинг вужудга келиши, ўзгариши, бошқа шахсга ўтиши, чекланиши ва бекор бўлишини назарда тутувчи қарорлар, аукцион ва танлов баённомалари, нотариал тасдиқланган битимлар ҳамда бошқа ҳужжатлар Кадастр ва кўчмас мулкни рўйхатдан ўтказиш интеграцион ахборот тизимида “Uzcad” давлат

рўйхатидан ўтказилганидан кейин кучга киришини эътиборга олиб, электрон базасида ўз аксини топиши қайд этилди.

Аниқ мисол тариқасида, Ўзбекистон Республикасининг 2024 йил 5 августдаги “Ўзбошимчалик билан эгаллаб олинган ер участкаларига ҳамда уларда қурилган бинолар ва иншоотларга бўлган ҳуқуқларни эътироф этиш тўғрисида”ги ЎРҚ-937-сон Қонуни [12] асосида ҳар бир ҳудудларимизда ўтказилаётган ҳатловларни келтирсак бўлади. Статистик маълумотлар натижаси ўлароқ, Самарқанд вилоятида амалга оширилган ишлар 2025 йил 1 август ҳолатига тўхталишни ўта муҳим деб ҳисоблаймиз.

Демак, Самарқанд вилояти жами ер майдони 1.677.301 гектарни, шундан 19.356 гектари аҳоли пунктларининг ерлари ҳисобланади ва ушбу ҳудуд Самарқанд вилояти умумий ер майдонинг 1,2% ини ташкил этади. Жами кўчмас мулк объектлари сони – 925.489 тани, шундан, якка тартибдаги ўй-жойлар сони – 736.529 та, кўп қаватли уйлардаги квартиралар сони – 116.925 та, нотураб жойлар сони – 72.035 тадан иборат. Барча ер фондининг тоифалари кўрсаткичини 84 %и UZCAD дастурида электрон харитаси яратилди. Давлат рўйхатидан ўтказилиш даражаси 79 % кўрсаткични ташкил этди [13].

Республикамизни ҳар бир ҳудуди каби Самарқанд вилояти ҳудудида ҳам аҳоли пунктларининг ерлари аҳоли сонига мутаносиб равишда йилдан-йилга ортди ва қайд этилган кўрсаткичлар пайдо бўлди. Бу эса, ҳуқуқ субъектлари ва мулкдорлар ўртасидаги вужудга келаётган фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни жадал ривожланишига олиб келди ва уларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиши юзасидан Самарқанд вилояти ўз тажрибасига эга бўлди. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 январдаги “Урбанизация жараёнларини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5623-сон Фармони [14] ҳамда 2023 йил 11 сентябрдаги “Ўзбекистон – 2030” стратегияси тўғрисида”ги ПФ-158-сон Фармони [15] талаблари кўра ва айнан 60-мақсадида “Урбанизация даражасини 51 фоиздан 60 фоизга етказиш чораларини кўриш, 300 мингдан кўп бўлган шаҳар ва туманлар сонини 28 тага етказиш, барча аҳоли пунктларининг бош режаларини ишлаб чиқиш” каби улкан вазифалар йўлида давом эттирилишини назарда тутди.

Хуллас, Янги таҳрирда қабул қилиниши назарда тутилаётган Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси лойиҳасида албатта ер фонди тоифалари аниқ фуқаролик-ҳуқуқий тартибидаги ҳуқуқий нормалар, шунингдек, аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий терминлар ўз аксини топиши зарур деб ҳисоблаймиз.

НАТИЖАЛАР МУҲОКАМАСИ

Юқоридагилардан келиб чиқиб, аҳоли пунктларининг ерларига оид фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларини Самарқанд вилоятида қўллаш юзасидан қуйидаги таклиф-тавсияларни санаб ўтиш мумкин. Жумладан,

Биринчидан, мамлакатимизда барча соҳалар ва давлат органлари фаолиятида сунъий интеллект имкониятларидан фойдаланиш амалиёти қўлланилаётган бўлса-да, миллий қонунчилигимизда масалан, аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий муносабатларида сунъий интеллектни қўллаш юзасидан Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси мазмунида рақамлаштириш ҳақида ҳуқуқий нормаларни киритиш мақсадга мувофиқ;

Иккинчидан, мамлакатимизда ҳуқуқий муносабатлар ва уларга таркибига кирувчи объектлардан фойдаланиш жараёнида сунъий интеллектни қўллаш амалга оширилмоқда, бироқ, аҳоли пунктларининг ерларига оид ҳуқуқий муносабатларида сунъий интеллектни қўллаш юзасидан Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (Мас. 81-101-моддаларида) мазмунида рақамлаштириш ҳақида ҳуқуқий нормаларни киритишга эҳтиёж юқоридир;

Учинчидан, аҳоли пунктларининг ерлари ва унинг таркибидаги ерларга оид ислохотлар ваколатли давлат органлари томонидан маъмурий-ҳуқуқий муносабатлар сифатида 84 % кўрсаткич билан амалга оширилганлиги жуда катта натижадир, бироқ, Самарқанд вилоятида

аҳоли пунктларининг ерларига доир фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар мамлакатимизда ҳам ахборот-коммуникация технологияларини самарали қўлланилаётган мукамал тизимлардан халқимиз, хусусан, вилоят аҳолиси, ҳуқуқ субъектлари ва ҳар бир мулкдорлар томонидан ишончли ҳамда шаффоф тарзда илғор фойдаланиш имкониятини тақдим этишини давом этади деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланган адабиётлар / Исползованная литература / References:

1. <https://www.gov.uz/oz/samarqand/pages/about>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
2. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/42272-samarqand-viloyati-doimiy-aholisi-sonining-taqsimlanishi>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
3. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 10.12.2021 й., 06/21/32/1146-сон. <https://lex.uz/ru/docs/5767440>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
4. <https://president.uz/uz/lists/view/7718>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
5. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1998. – № 5-6. – 82-м. <https://lex.uz/docs/152653>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
6. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 01.07.2020 й., 07/20/4767/1009-сон. <https://lex.uz/docs/4877625>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
7. Баратов М.Х. Мулк ҳуқуқи. Ҳуқуқшунослик ихтисослиги бўйича олий ўқув юрти магистратура талаблари учун дарслик. – Т. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. ТДЮИ нашриёти, 2009. – Б. 67-68.
8. Топилдиев В.Р. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. – Т. Университет, 2014. – Б. 38-39.
9. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1996. - № 2. <https://lex.uz/docs/111189>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
10. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 07.09.2020 й., 06/20/6061/1262-сон. <https://lex.uz/docs/4985026>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
11. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.10.2022 й., 07/22/405/0947-сон. <https://lex.uz/docs/6246717>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
12. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 07.08.2024 й., 03/24/937/0585-сон. <https://lex.uz/docs/7049383>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
13. <https://kadastr.uz/uz/infografikalar/news-03-20-08-2025>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
14. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 11.01.2019 й., 06/19/5623/2461-сон. <https://lex.uz/docs/4154818>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).
15. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 12.09.2023 й., 06/23/158/0694-сон. <https://lex.uz/docs/6600413>. (Мурожаат вақти: 10.10.2025 й.).